

Pravni život

časopis za pravnu teoriju i praksu

TEMATSKI BROJ

PRAVEDNO PRAVO I STVARNOST

30

godina kopaoničke škole
prirodnog prava

UDRUŽENJE PRAVNIKA SRBIJE

BROJ 9 • BEOGRAD • 2017 • TOM I

30
godina

Projekti i publikacije Kopaoničke škole prirodnog prava predstavljaju poseban interes za UNESCO jer one nesumnjivo doprinose unapređenju ljudskih prava i jačanju Međunarodnog prava. Njihov cilj u potpunosti odgovara tekućem procesu reformi ljudskih prava u okviru sistema OUN.

(Iz obrazloženja Odluke UNESCO o dodeli pokroviteljstva Kopaoničkoj školi prirodnog prava od 6. juna 2005.)

PRAVNI ŽIVOT

ČASOPIS ZA PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

»Pravni život«, časopis za pravnu teoriju i praksu pojavio se 1952. godine kao zajedničko glasilo udruženja pravnika Srbije i Bosne i Hercegovine, a nešto docnije i Udruženja pravnika Crne Gore.

Pošto su ostala dva udruženja počela izdavati sopstvene časopise, »Pravni život« 1969. godine postaje glasilo Udruženja pravnika Srbije.

Časopis objavljuje teorijska istraživanja i studije iz jugoslovenskog i uporednog prava kao i materijale sa naučnih i stručnih skupova. U njemu se poklanja pažnja svemu onome što se u pravnom životu zbiva. Na njegovim stranama objavljuju se izabrane odluke iz sudske i arbitražne prakse, osvrti i prikazi novih knjiga kao i raznovrsni prilozi iz svakodnevne prakse. Kao glasilo Udruženja pravnika Srbije, časopis prati delatnost pravničke organizacije i o njima obaveštava čitaoce.

Dosadašnji urednici »Pravnog života« bili su: Mihailo Đorđević (1952–1969), dr Živojin Aleksić (1969–1975) i dr Milan Petrović (1975–1980).

Broj 9/2017 / Godina LXVI / Knjiga 599

1–790

B e o g r a d

Glavni i odgovorni urednik
SLOBODAN PEROVIĆ

Redakcija
MIODRAG ORLIĆ, SLOBODAN PEROVIĆ,
RATOMIR SLIJEPČEVIĆ

Izdavački savet
Budimir Košutić, Petar Milutinović, Miroslav Paunović,
Slobodan Perović, Dragoljub Petrović,
Gordana Stanković, Miroslav Varićak

Izdavač
UDRUŽENJE PRAVNIKA SRBIJE
Beograd, Krunska 74
tel. 244-69-10
fax 244-30-24, poštanski fah 18
E-mail: upj@EUnet.rs
www.Kopaonikschool.org

Lektura i korektura
Dragana Beker

Kompjuterska obrada i prelom teksta
Javorina Beker

Pretplata za 2017. godinu iznosi: za fizička lica – 8.000 dinara,
za pravna lica – 16.000 dinara, za inostranstvo – 300 Eura,
Pretplata se vrši na žiro račun broj: 310-203539-17
Pretplata ne obuhvata tematske brojeve

Tiraž: 1.000 primeraka

Štampa: FUTURA, Petrovaradin

PRAVEDNO PRAVO

I STVARNOST

Trideseti susret pravnika Kopaoničke škole prirodnog prava (13–17. decembar 2017) održava se sa opštom temom *PRAVEDNO PRAVO I STVARNOST*.

Tematska sadržina svih priloga domaćih i inostranih autora prilagođena je Heksagonu Kopaoničke škole prirodnog prava, i to: *Pravo na život, Pravo na slobodu, Pravo na imovinu, Pravo na intelektualnu tvorevinu, Pravo na pravdu i Pravo na pravnu državu*.

Za ovaj susret publikovano je 190 referata koji su raspoređeni u šest katedri i 23 sekcije. Objavljeni referati obuhvataju četiri toma »Pravnog života« br. 9–12/2017, na tri hiljade stranica štampanog teksta.

Redakcija ove tomove »Pravnog života« uručuje svojim čitaocima, učesnicima Kopaoničke škole prirodnog prava i široj pravničkoj javnosti u uverenju da ove knjige, zajedno sa knjigama iz ranijih godina, naučno i stručno uvećavaju biblioteku Kopaoničke škole prirodnog prava.

Redakcija

DRAGANA KOLARIĆ

MUČENJE, NEČOVEČNO I PONIŽAVAJUĆE POSTUPANJE I KRIVIČNI ZAKONIK SRBIJE

U V O D

Mučenje kao krivično delo je uvedeno u naše krivično zakonodavstvo kao rezultat usaglašavanja sa *Konvencijom protiv torture i drugih surovih, nehumanih i ili ponižavajućih kazni i postupaka* koju je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih UN¹ i *Konvencijom o sprečavanju mučenja, nečovečnih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja* Saveta Evrope.² Ranije su pojedine radnje koje se smatraju mučenjem bile delimično obuhvaćene inkriminacijom iznuđivanje iskaza, naročito njegovim težim oblikom.³

U srpskom jeziku za torturu se koristi izraz “mučenje”. Tortura je reč latinskog porekla i vuče koren iz glagola *torquor*, što znači pritiskati, okretati, zavrta-

---

Dr Dragana Kolarić, sudija Ustavnog suda Republike Srbije i profesor Kriminalističko-policijske akademije. Ovaj rad rezultat je realizovanja naučnoistraživačkog projekta “Razvoj institucionalnih kapaciteta, standarda i procedura za suprotstavljanje organizovanom kriminalu i terorizmu u uslovima međunarodnih integracija” (br. 179045) i “Kriminalitet u Srbiji i instrumenti državne reakcije” čiji je nosilac Kriminalističko-policijska akademija.

¹ Stupila na snagu 26. juna 1987. Naša zemlja je ratifikovala 1991. godine. Vidi: “*Sl. list SFRJ - međunarodni ugovoti*”, br. 9/1991.

² Stupila na snagu 1. februara 1989. Naša zemlja je ratifikovala 2003. godine. Vidi: “*Sl. List SCG-međunarodni ugovoti*”, br. 9/2003.

³ Isto tako i: Z. Stojanović, *Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore*, Podgorica, 2012, str. 388.

ti. Latinska imenica *tortura* bila je u upotrebi u rimskom pravu u značenju nanošenja bola i patnje, s namerom iznuđivanja priznanja ili informacije.⁴ Ona, dakle, označava muku, mučenje, način da se stvaranjem jakih telesnih bolova dobije priznanje.⁵

Konvencija protiv torture i drugih surovih, nehumanih i ili ponižavajućih kazni i postupaka UN-a pod izrazom "tortura" označava svaki akt kojim se jednom licu namerno nanose bol ili teške fizičke ili duševne patnje u cilju dobijanja od njega ili nekog trećeg lica obaveštenja ili priznanja ili njegovog kažnjavanja za delo koje je to ili neko treće lice izvršilo ili za čije izvršenje je osumnjičeno, zastrašivanja tog lica ili vršenja pritiska na njega ili zastrašivanja ili vršenja pritiska na neko treće lice ili iz bilo kojeg drugog razloga zasnovanog na bilo kom obliku diskriminacije ako taj bol ili te patnje nanosi službeno lice ili bilo koje drugo lice koje deluje u službenom svojstvu ili na njegov podsticaj ili sa njegovim izričitim ili prećutnim pristankom. Taj izraz se ne odnosi na bol ili patnje koje su rezultat isključivo zakonitih sankcija, neodvojivih od tih sankcija ili koje te sankcije prouzrokuju.

U preambuli *Konvencije o sprečavanju mučenja, nečovečnih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja Saveta Evrope* države članice Saveta Evrope, potpisnice ove konvencije, pozivaju se na član 3. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda uverene da se zaštita osoba lišenih slobode od mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka može pojačati vansudskim sredstvima preventivnog karaktera koja se zasnivaju na posetama osobama lišenim slobode. Shodno članu 1. Konvencije, ustanovljen je Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (u daljem tekstu: Komitet/CPT), koji putem poseta osobama lišenim slobode ispituje kako se prema njima postupa sa ciljem da, ukoliko je potrebno, poveća zaštitu tih osoba od mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka. Članom 2. Konvencije određeno je da je svaka država članica dužna da dozvoli da se, u skladu sa Konvencijom, sprovedu posete osobama koje su javne vlasti lišile slobode u svakom mestu koje je u okviru njene nadležnosti. Komitet organizuje posete mestima na kojima se nalaze lica lišena slobode da bi ocenio kako se postupa prema njima. Takva mesta su zatvori, ustanove za maloletnike, policijske stanice, centri za smeštaj pritvorenih imigranata, psihijatrijske bolnice, ustanove socijalne zaštite i slično.

⁴ D. Brnetić, *Kaznenopravna zaštita od torture*, Zagreb, 2009, str. 27.

⁵ M. Vujaklija, *Leksikon stranih reči i izraza*, Beograd, 1975, str. 960.

*Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*⁶ u članu 3. ističe da “niko neće biti podvrgnut mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.” Ova Konvencija pravi razliku između pojmova “mučenje”, “nečovečno” ili “ponižavajuće” postupanje ili kažnjavanje. Kako bi određeni vid ponašanja spadao u domen člana 3. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, potrebno je, pre svega, da se dostigne određen minimalni nivo okrutnosti koji se procenjuje u svakom konkretnom slučaju. Kako je istaknuto ne postoje nikakve okolnosti koje bi opravdale mučenje, nehumano, ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje.

*Ustav Republike Srbije*⁷ jamči određena prava i slobode građana od kojih mnoga po svojoj prirodi zahtevaju i krivičnopravnu zaštitu. Po članu 26. Ustava niko ne sme biti podvrgnut mučenju, ponižavajućem kažnjavanju ili nečovečnom postupanju. Dakle, odredbe Ustava predstavljaju osnov za propisivanje određenih ponašanja kao krivičnih dela.

U tom smislu, *Krivični zakonik Srbije*⁸ članom 137. određuje krivično delo zlostavljanje i mučenje rečima:

“Ko zlostavlja drugog ili prema njemu postupa na način kojim se vređa ljudsko dostojanstvo, kazniće se zatvorom do jedne godine.

Ko primenom sile, pretnje, ili na drugi nedozvoljeni način drugome nanese veliki bol ili teške patnje s ciljem da od njega ili od trećeg lica dobije priznanje, iskaz ili drugo obaveštenje ili da se on ili neko treće lice zastraši ili nezakonito kazni, ili to učini iz druge pobude zasnovane na bilo kakvom obliku diskriminacije, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.

Ako delo iz st. 1. i 2. ovog člana učini službeno lice u vršenju službe, kazniće se za delo iz stava 1. zatvorom od tri meseca do tri godine, a za delo iz stava 2. zatvorom od jedne do osam godina.”

Ne postoji jedinstvena definicija mučenja na međunarodnom i regionalnom planu. Međutim, na osnovu tekstova različitih konvencija, kao i sudske prakse *Evropskog suda za ljudska prava* (ESLjP) moguće je izdvojiti tri osnovna elementa bitna za njegovo postojanje: nanošenje velikog bola ili teških patnji (fizičkih ili psihičkih); bitno je da se to čini sa umišljajem; i sa posebnim ciljem, npr: dobitanje informacija, zastrašivanje i sl. Dakle, elementi bića subjektivnog karaktera obuhvataju, osim umišljaja, i postizanje nekog cilja.

---

⁶ Srbija je ratifikovala Konvenciju. Vidi: “*Službeni list SCG- međunarodni ugovori*”, br. 9/2003.

⁷ Ustav Republike Srbije, “*Službeni glasnik RS*”, br.98/2006.

⁸ Krivični zakonik-KZ, “*Službeni glasnik RS*”, br. 85/2005, 88/2005 – ispr. 107/2005 – ispr. 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014. i 94/16.

KRIVIČNO DELO MUČENJA U KRIVIČNOM ZAKONIKU SRBIJE

Do unošenja inkriminacije mučenja u naše krivično zakonodavstvo Krivični zakonik je samo delimično obuhvatao radnje koje su navedene u Konvencijama (najviše kroz teži oblik krivičnog dela iznuđivanje iskaza). Delo je sistematizovano u grupi krivičnih dela protiv sloboda i prava čoveka i građanina. U npr. Hrvatskoj se krivično delo “*Mučenje i drugo okrutno, neljudsko ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje*” nalazi u grupi krivičnih dela protiv čovečnosti i ljudskog dostojanstva što, čini nam se, ima više osnova.

Pošto u ovom delu imamo, pre svega, pravno dogmatski osvrt, pomenućemo i jedan od osnovnih principa krivičnog prava - princip humanosti. Sa dva svoja aspekta, ovaj princip u prvi plan stavlja osnovna prava čoveka i sve podređuje tom zadatku. Što se tiče drugog aspekta, on podrazumeva da u odnosu na učiniooca krivičnog dela krivično pravo i krivične sankcije treba da budu što humanije.

Zabrana mučenja, ustvari, podrazumeva i materijalni i procesni aspekt i možemo slobodno da istaknemo da je krivično pravo usmereno na zaštitu čoveka i njegovih osnovnih dobara što se ogleda i kroz drugi aspekt, jer je sistem krivičnih sankcija i njihova primena, nakon ukidanja smrtne kazne, na nivou humanizacije dostignute u drugim evropskim zemljama.⁹

Naziv krivičnog dela sa posebnim osvrtom na radnju izvršenja

Precizan naziv krivičnog dela iz člana 137. KZ je “*Zlostavljanje i mučenje*”. Tu se zapravo radi o dva zasebna krivična dela, pa *de lege ferenda* treba razmišljati o njihovom razdvajanju u posebne inkriminacije. To bi bilo opravdano s obzirom na velike razlike između ova dva oblika ponašanja koje se ogledaju, pre svega, u težini dela, *ratio legis* im je različit, a i trebalo bi, prema grupnom zaštitnom objektu, da budu svrstana u različite delove KZ.

Zlostavljanje predstavlja takav oblik delovanja na telo čoveka kojim se još ne prouzrokuju ni lake telesne povrede (npr. šamaranje, vučenje za kosu, guranje i dr). Prema zakonskom određenju delo se sastoji u zlostavljanju drugog ili postupanju na način kojim se vređa ljudsko dostojanstvo. Zbog toga, predlozi da zlostavljanje treba da bude generički pojam i da se njime obuhvata i mučenje i nečovečno i ponižavajuće postupanje neodgovaraju duhu našeg jezika i dugogodišnjem doktrinarnom tumačenju i shvatanju pojma zlostavljanja. I ovde dolazi do izražaja sukob između tradicionalnog određenja pojma zlostavljanja u srpskom jeziku i onoga na šta nailazimo u radovima i publikacijama različitih ek-

⁹ Z. Stojanović, *Krivično pravo-opšti deo*, Beograd, 2015, str.26.

sperata za međunarodno pravo koji koriste izraz mučenje i zlostavljanje, najčešće kao sinonime (*torture and ill-treatment*) ili na mučenje gledaju kao na oblik zlostavljanja što ne bi bilo precizno, barem sa stanovišta naše krivičnopravne teorije. U zamku je upao i Ustavni sud Srbije ističući da zlostavljanje predstavlja opšti pojam za pojavne oblike utvrđene odredbama člana 25. Ustava i člana 3. Evropske konvencije (mučenje, nečovečno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje).¹⁰

S obzirom da zlostavljanje predstavlja radnje slabijeg intenziteta koje ne predstavljaju ni laku telesnu povredu nije jasno zašto je zakonodavac za laku telesnu povredu alternativno propisao novčanu kaznu ili zatvor do jedne godine, a za zlostavljanje samo zatvor do jedne godine (što znači da ga smatra težim od krivičnog dela lake telesne povred).

Mučenje vrši lice koje primenom sile, pretnje, ili na drugi nedozvoljeni način drugome nanese veliki bol ili teške patnje s ciljem da od njega ili od trećeg lica dobije priznanje, iskaz ili drugo obaveštenje ili da se on ili neko treće lice zastraši ili nezakonito kazni, ili to učini iz druge pobude zasnovane na bilo kakvom obliku diskriminacije. Radnja izvršenja podrazumeva nanošenje velikog bola ili teških patnji (fizičkih ili psihičkih).

Neki oblici i načini radnje izvršenja krivičnog dela mučenja izraženi su kroz sudsku praksu.

Presudom Apelacionog suda u Beogradu (Kž1 445/15) potvrđena je presuda *Osnovnog suda u Vršcu (K. Br. 285/13 od 30.03.2015)* kojom je okrivljeni oglašen krivim za član 137. stav 3. u vezi stava 2. Pošto se radi o radnji krivičnog dela mučenja navešćemo u čemu se ona sastojala. Naime, okrivljeni je kao radnik PS Vršac kritičnom prilikom postupao u svojstvu službenog lica i prilikom saslušanja o okolnostima izvršenja pojedinih krivičnih dela prema oštećenom primenio prisudu, udarajući ga nogama i glavom, nanoseći mu tako veliki bol zbog kojeg je oštećeni jaukao, a sve je učinjeno u cilju dobijanja priznanja oštećenog.

Osnovni sud u Valjevu (K. br. 1584/12) oglasio je krivim optužene za član 137. stav 2. u sticaju sa krivičnim delom teške telesne povrede iz člana 121 stav2. KZ. zato što su dana 01.03.2011. godine u Valjevu u Kazneno popravnom zavodu za mololetnike, sposobni da shvate značaj svog dela i da upravljaju svojim postupcima i svesni svojih dela čije izvršenje su hteli, mučili osuđenika, postupajući na način koji vređa ljudsko dostojanstvo, tako što su primenom sile oštećenom naneli veliki bol i teške patnje, sa ciljem da ga nezakonito kazne zbog ranijeg silovanja deteta. Najpre su mu sipali tečnost za sudove u koka-kolu i naterali ga da to popije, a potom da pojede 7 supenih kašika soli. U hodniku KPZ Valjevo su nastavili da ga muče tako što su mu stavili kabl od rešoa oko vrata i isti kabl pritezali

---

¹⁰ Vidi: Ustavna žalba 4100/2011.

a potom su ga udarali metalnom šipkom po telu, da bi ga nakon toga zatvorenim šakama udarali po glavi i telu, zavrtili mu ruke te ga nekoliko puta udarali nogama u predelu kičme. Dok se nalazio na krevetu oštećenog su nastavili da udaraju u predelu rebara sa desne strane i prestali tek kada je u sobu ušao stražar. Po odlasku stražara doneli su dršku metle i najpre oštećenog udarili nekoliko puta a potom mu skinuli donji deo trenerke i gurnuli mu dršku metle u anus, kojom prilikom su okrivljeni oštećenom naneli teške telesne povrede, fraktura poprečnog nastavka kičmenog pršljena L3- L4 i teške telesne povrede opasne po život u vidu razcepa završnog dela debelog creva dimenzija 3x2 cm čime je život oštećenog doveden u opasnost ali je hiruškom intevencijom sprečena njegova smrt.

Ustavni sud je u odluci *Už 4100/2011* ustanovio da je podnosiocu ustavne žalbe povređeno pravo na nepovredivost fizičkog i psihičkog integriteta iz člana 25. Ustava RS. Naime, u sprovedenom postupku nesporno je utvrđeno da su prema podnosiocu dva puta, 11. juna 2007. godine i 18. decembra 2009. godine, od strane pripadnika Službe za obezbeđenje Okružnog zatvora u Beogradu, primenjene mere prinude – fizička sila i gumena palica. Sud konstatuje da je upotrebi prinude prethodila povreda kućnog reda od strane podnosioca i to “zloupotreba telefonskog razgovora”, te da je podnosiocu naloženo više puta da uđe u sobu, što je on odbio, nakon čega su, zbog daljeg pružanja aktivnog i pasivnog otpora, tri stražara prema podnosiocu primenila prinudu. Iz utvrđenih činjenica, Ustavni sud konstatuje da je nakon opisanog događaja, podnosilac istog dana bio pregledan od strane zavodskog lekara, te da je u izveštaju lekara na telu podnosioca konstatovan veći broj hematoma, različitih veličina, kao i da je narednog dana urađen kontrolni pregled. Ustavni sud nalazi da su, u opisanim okolnostima, primenjene mere prinude nad podnosiocem, kao i stepen i težina zadobijenih povreda dovoljno ozbiljne, te da se ovakvo postupanje može podvesti pod član 25. Ustava. Jačina upotrebljene sile koja je dovela do brojnih povreda na telu podnosioca, i to najviše na njegovim leđima, upućuje na zaključak da je u konkretnom događaju upotreba sredstava prinude bila prekomerna, odnosno nesrazmerna (nezakonito kažnjavanje). Iako je i ovog puta podnosilac svojim ponašanjem “isprovocirao” upotrebu prinude, Ustavni sud ocenjuje da opisan aktivni i pasivni otpor koji je podnosilac tom prilikom pružao, svakako ne može opravdati brojnost i težinu nanetih povreda. Takođe, Ustavni sud smatra da je od značaja i to da su mere prinude primenila tri stražara, te da nema dokaza da je zbog aktivnog otpora koji je pružao podnosilac, bilo koji od stražara zadobio povrede. Stoga je Ustavni sud ocenio da je takvo postupanje moralo kod podnosioca uzrokovati fizičku i psihičku patnju koja je nespojiva sa zabranom mučenja garantovanom članom 25. Ustava.

Subjektivna strana krivičnog dela mučenje

Subjektivna strana dela osim umišljaja obuhvata i postizanje nekog cilja. Naime, mučenje se vrši sa ciljem da se od lica koje se muči, ili od drugog lica dobije priznanje, iskaz ili drugo obaveštenje ili da se on ili neko treće lice zastraši ili nezakonito kazni, ili to učini iz druge pobude zasnovane na bilo kakvom obliku diskriminacije. Kad se mučenje vrši sa ciljem da se od lica koje se muči, ili od drugog lica dobije priznanje, iskaz ili drugo obaveštenje ili da se on ili neko treće lice zastraši ili nezakonito kazni tu se, zapravo, radi o nameri kao subjektivnom obeležju bića krivičnog dela. Umesto namere, kao subjektivni element bića se može pojaviti i pobuda i to pobuda zasnovana na bilo kakvom obliku diskriminacije (zbog njegove pripadnosti naciji, veri i dr.).¹¹

Učinilac krivičnog dela

Prema našoj inkriminaciji učinilac krivičnog dela mučenje može biti svako lice. Ukoliko je delo učinjeno od strane službenog lica postoji kvalifikovani oblik iz stava 3. člana 137. Istina je da relevantni međunarodni dokumenti kao učinioce prepoznaju samo službena lica. Iz tih razloga je Komitet prilikom razmatranja jednog od periodičnih izveštaja Francuske, zauzeo stav da je u krivičnom zakonodavstvu Francuske neophodno napraviti jasnu razliku između akata mučenja koja učine službena lica i drugih akata koje učine osobe koje nemaju takav status. Istakli su da je to razlikovanje bolje zbog prikupljanja relevantnih podataka, tj. statistike. *Komitet UN protiv mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka (CAT) je tom prilikom ponovio svoju preporuku da bi države ugovornice trebale da razmotre unošenje u svoje krivično pravo definiciju mučenja koja je u skladu sa čl. 1 Konvencije UN, kako bi se napravila razlika između akata mučenja učinjenih od strane ili na podstrek ili sa izričitim ili prećutnim pristankom službenog lica ili lica koje deluje u svojstvu službenog lica, i akata nasilja u širem smislu učinjenih od strane nedržavnih aktera.*¹²

Što se Srbije tiče, takvo razlikovanje jasno proizilazi iz člana 137. KZ. Zbog toga nije jasno zašto je sličnu preporuku Komitet uputio Srbiji rečima: “CAT poziva državu potpisnicu da hitno primeni odgovorajuće i neophodne mere kako bi se harmonizovale odredbe Krivičnog zakonika koje se odnose na mučenje i usklade ih sa definicijom sadržanom u čl. 1 Konvencije, uključujući da su akti mučenja učinje-

---

¹¹ Z. Stojanović, Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore, *op. cit.*, str. 388.

¹² *Zabrana zlostavljanja i efikasna i delotvorna istraga u pogledu ozbiljnih navoda o zlostavljanju*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2017, str. 50.

ni od strane ili na podstrek, ili uz saglasnost ili pristanaka državnog službenika ili druge osobe koja deluje u službenom svojsvu.”

Zanimljivo je da Komitet smatra da se druga lica koja nemaju status službenih lica mogu za iste radnje kažnjavati kroz druga krivična dela npr. lake i teške telesne povrede. Međutim, kako se to opravdano primećuje u našoj krivičnopravnoj teoriji naš KZ je proširio pojam mučenja propisujući da izvršilac osnovnog oblika može biti bilo koje lice jer u praksi mučenje vrše i pripadnici kriminalnih i drugih organizacija.¹³

Zaprećena kazna

Za krivično delo mučenja iz člana 137. stav 2. KZ propisana je kazna od šest meseci do pet godina. Ako delo iz stava 2. ovog člana učini službeno lice u vršenju službe kazniće se zatvorom od jedne do osam godina. CAT je stavio primedbu i u pogledu zaprećenih kazni i istakao da su one u Srbiji neadekvatne.¹⁴ Prema njihovoj opservaciji zaprećena kazna za mučenje bi trebalo da se kreće u rasponu od 6 do 20 godina. Ovde se može postaviti pitanje raspona koji ostavlja suviše širok prostor sudu za odmeravanje kazne. U skladu sa sistemom relativno određenih kazni je da taj raspon ne bude ni previše širok ni previše uzak.

Dalje, oni ističu kao problem neadekvatnu kaznenu politiku sudova. Komitet je duboko zabrinut zbog informacije da je samo u 15% pokrenutih i dovršenih krivičnih postupaka od 2010 godine doneta osuđujuća presuda i da je uobičajena sankcija uslovna osuda.¹⁵

Zanimljiva je i preporuka Komiteta da bi države ugovornice trebalo da propišu mučenje kao delo koje ne zastareva. Imajući u vidu da mučenje predstavlja direktno kršenje peremprone norme međunarodnog običajnog prava tj. predstavlja akt kojim se direktno zadire u opšteprihvaćenu civilizacijsku tekovinu ima smisla razmišljati u tom pravcu.

Odnos između krivičnog dela mučenja i iznuđivanje iskaza

Članom 136. KZ propisano je krivično delo iznuđivanje iskaza:

“Službeno lice koje u vršenju službe upotrebi silu ili pretnju ili drugo nedopušteno sredstvo ili nedopušten način u nameri da iznudi iskaz ili neku drugu

---

¹³ Z. Stojanović, *Komentar Krivičnog zakonika*, Beograd, 2012, str. 460.

¹⁴ *Zabrana zlostavljanja i efikasna i delotvorna istraga u pogledu ozbiljnih navoda o zlostavljanju*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2017, str. 56.

¹⁵ *Ibidem*.

izjavu od okrivljenog, svedoka, veštaka ili drugog lica, kazniće se zatvorom od tri meseca do pet godina.

Ako je iznuđivanje iskaza ili izjave praćeno teškim nasiljem ili ako su usled iznuđenog iskaza nastupile naročito teške posledice za okrivljenog u krivičnom postupku, učinilac će se kazniti zatvorom od dve do deset godina.”

Neke suštinska razlika između težeg oblika krivičnog dela mučenje kada ga učini službeno lice (čl. 137, st. 2 u vezi sa st. 3) i osnovnog oblika iznuđivanja iskaza (čl. 136, st. 1) nema. Ovakvo rešenje ostavlja otvoreno pitanje u slučajevima u kojima je službeno lice primenom sile ili pretnje iznuđivalo iskaz oštećenom, da li će takvo postupanje kvalifikovati kao mučenje (čl. 137, st. 2, u vezi sa stavom 3) ili kao iznuđivanje iskaza.

U principu, kada se kao izvršilac javlja službeno lice, u odnosu na krivično delo iznuđivanje iskaza iz člana 136. stav 1, sticaj je prividan, a prednost treba dati krivičnom delu mučenja iz član 137. stav 2.

MATERIJALNI I PROCESNI ASPEKTI ZABRANE MUČENJA U PRAKSI EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda pravi razliku između “mučenja”, “nečovečnog” ili “ponižavajućeg” postupanja ili kažnjavanja. Tako u predmetu *Habimi i drugi protiv Srbije*¹⁶ ESLjP podseća da se mora smatrati da član 3. Konvencije predstavlja jednu od suštinski najznačajnijih odredbi Konvencije koja štiti osnovne vrednosti demokratskih društava. Suprotno ostalim odredbama u Konvenciji, on je oblikovan u apsolutnom smislu, bez izuzetka ili uslova, ili mogućnosti ukidanja na osnovu člana 15. Konvencije.

Iako zabrana iz člana 3. Konvencije¹⁷ ne govori izričito o garancijama materijalnog i procesnog aspekta zabrane torture na način kako je to učinjeno u članu 2. Konvencije UN¹⁸, prema ustaljenoj praksi ESLjP ta zabrana ipak ima svoj materijalni i procesni aspekt. S tim u vezi, negativna obaveza nadležnih državnih organa, odnosno njihovih predstavnika, da se uzdrže od radnji kojima se povređuje

---

¹⁶ *Habimi i drugi protiv Srbije*, predstavka 19072/08.

¹⁷ Član 3. “niko neće biti podvrgnut mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.”

¹⁸ Tako je članom 2. Konvencije UN predviđena obaveza svake države članice da preduzima zakonske, administrativne, sudske ili druge efikasne mere kako bi sprečila izvršenje akata torture na teritoriji pod njenom jurisdikcijom, a članom 4. da će svaka država članica nastojati da se prema njenom krivičnom pravu svi akti torture smatraju krivičnim delima. Takođe, Konvencija UN u članu 6. izričito propisuje obavezu država članica da obezbede hapšenje lica za koje se sumnja da je izvršilo akt torture, kao i da neodložno vrši istragu radi utvrđivanja činjenica.

psihički i fizički integritet lica koja su lišena slobode, lica koja se nalaze u pritvoru ili na izdržavanju kazne zatvora, tačnije da se uzdrže od izlaganja tog lica mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, predstavlja materijalni aspekt garancije iz člana 3. Konvencije. Pozitivna obaveza državnih organa da u slučaju postojanja jasnih indicija da je lice koje je lišeno slobode, koje se nalazi u pritvoru ili na izdržavanju kazne zatvora, bilo izloženo nekom od oblika zlostavljanja, sprovede delotvornu, temeljnu, brzu i nezavisnu istragu čini procesni aspekt navedene garancije.

U predmetu *Lakatoš i drugi protiv Srbije*¹⁹ ESLJP, u skladu sa svojom praksom, ističe da mučenje mora dostići minimalni nivo ozbiljnosti da bi spadalo u okvir člana 3. Procena ovog minimalnog nivoa ozbiljnosti je relativna. Ona zavisi od svih okolnosti slučaja, kao što su: trajanje mučenja, fizičke i duševne posledice i, u nekim slučajevima, pol, starost i zdravstveno stanje žrtve. U istoj odluci je istaknuto da su lica koja se nalaze u pritvoru već u ranjivom položaju, a svaka upotreba fizičke snage protiv njih mora biti strogo neophodna što se procenjuje u svakoj situaciji konkretno.

Međutim, ako stalno naglašavamo da član 3. predstavlja apsolutnu zabranu postavlja se pitanje kako “upotreba fizičke snage mora biti strogo neophodna”. ESLJP daje neke smernice u presudi u slučaju *Tali protiv Estonije*²⁰. Naime, zatvorski čuvari su 3. jula 2009 došli u ćeliju podnosioca predstavke kako bi ga odveli u samicu u kojoj je trebalo da odsluži disciplinsku kaznu. Zatvorski čuvari su tada primenili fizičku silu, jer je on bio rešen da se suprotstavi prebacivanju u drugu ćeliju. ESLJP je utvrdio da primena sile nije prekoračila ono što je bilo neophodno zato što sam podnosilac predstavke ne negira da je pružio otpor zatvorskim čuvarima u trenutku kada su oni izvršavali na zakonu zasnovanu naredbu i da su oni tada pribegli samo tehnikama imobilizacije. Ali u istoj odluci, kada je ESLJP sagledao drugi događaj koji se zbio 4. jula 2009, a koji se odnosio na vezivanje podnosioca predstavke za specijalni krevet za vezivanje zatvorenika ustanovljeno je da je upotreba kreveta za vezivanje zatvorenika bila neopravdana. Naime, podnosiocu predstavke-zatvoreniku je bilo naređeno da preda madrac zato što je utvrđeno da on na njega nema pravo. Podnosilac predstavke se tome usprotivio i kada su zatvorski čuvari ušli u samicu upotrebili su suzavac i udarali ga u leđa. Posle toga su ga vezali za krevet koji služi za vezivanje zatvorenika. ESLJP je ukazao da tu postoji alternativa (da se podnosilac predstavke vrati u njegovu samicu).

ESLJP u svojim presudama često upućuje na definiciju mučenja datu u članu 1. st. 1. Konvencije UN protiv mučenja. Posebnu pažnju treba obratiti na pre-

¹⁹ *Lakatoš i drugi protiv Srbije*, predstavka 3363/08.

²⁰ *Tali protiv Estonije*, predstavka 66393/10.

sudu u slučaju *Selmouni protiv Francuske*, koja je označila značajan pomak u precedentsnom pravu. U tom slučaju, Sud, koji je zasedao kao Veliko veće, ponudio je novu, širu definiciju pojma “mučenja” u sledećem stavu: “Da bi se odlučilo da li postoji mučenje, Sud mora imati na umu postavljeno razlikovanje, sadržano u članu 3, između ovog pojma i pojma nečovečnog i ponižavajućeg postupanja. Povlačenjem ovog razlikovanja, daje se posebno mesto namernom nečovečnom postupanju koje je dovelo do ozbiljne i svirepe patnje. U presudi se dalje skreće pažnja na *Konvenciju Ujedinjenih nacija o sprečavanju mučenja i drugih oblika svirepih, nečovečnih i ponižavajućih postupaka ili kazni*, koja takođe poznaje ovakvo razlikovanje: po ovoj Konvenciji, pojam “mučenje” označava svaki čin kojim se nekom licu namerno nanosi jak bol i velika patnja, fizička ili duševna, s ciljem da se od njega ili od nekog trećeg lica dobiju obaveštenja ili priznanja, da se kazni za neko delo koje je ono ili neko treće lice učinilo, ili se sumnja da ga je učinilo, da se uplaši ili da se na njega izvrši pritisak, ili da se neko treće lice uplaši i na njega izvrši pritisak, ili iz bilo koje druge pobude zasnovane na bilo kakvom obliku diskriminacije, kad takav bol ili takve patnje nanosi službeno lice ili neko drugo lice koje deluje po službenoj dužnosti, ili na osnovu izričitog naloga ili pristanka službenog lica (...).”²¹

Prema praksi ESLJP, mučenje predstavlja postupanje koja je učinjeno sa namerom da se, zarad određenog cilja, nekom licu nanese veoma ozbiljne, teške i surove fizičke i duševne patnje i bol. Nečovečno ili ponižavajuće postupanje se od mučenja razlikuju po intenzitetu nanetog bola i patnje. Evropski sud je “smatrao da je postupanje bilo “nečovečno” zato što je, između ostalog, bilo učinjeno s umišljajem, trajalo je satima bez prekida i izazvalo je ili stvarnu telesnu povredu ili intenzivnu psihičku i duševnu patnju, a bilo je i “ponižavajuće” zato što je kod žrtava izazivalo osećaj straha, duševnog bola i inferiornosti koji je mogao da ih ponizi i degradira i možda slomi njihovu fizičku i moralnu otpornost (presuda u slučaju *Irska v. Ujedinjeno Kraljevstvo, Soering v. Ujedinjeno Kraljevstvo* od 7 jula 1989).²² Takođe, stalna duševna uznemirenost, prouzrokovana pretnjom od fizičkog nasilja i očekivanjem istog, na isti način prelazi prag člana 3. Konvencije.²³

Svi oblici se međusobno razlikuju po intenzitetu nanete patnje i bola, kao i nameri da se patnja i bol prouzrokuju sa određenim ciljem, najčešće radi dobijanja obaveštenja, priznanja ili kažnjavanja. Tako je kod mučenja neophodno postojanje namere da se nanese fizičke i duševne patnje i bol visokog intenziteta,

---

²¹ Ž. Ditertr, *Izvodi iz najznačajnijih odluka Evropskog suda za ljudska prava*, Beograd, 2006, str. 60.

²² *Ibidem*.

²³ *Rodić i drugi protiv Bosne i Hercegovine*, predstavka broj 22893/05.

sa određenim ciljem, dok kod nečovečnog postupanja ili kažnjavanja nije neophodno niti odlučujuće postojanje ovakve namere. Takođe, kada je reč o ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, potrebno je postojanje cilja da se određeno lice ponizi, te da je reč o postupanju koje kod žrtve stvara osećaj straha, duševnog bola i inferiornosti.

Da bi kažnjavanje ili postupanje koje je sa njim povezano bilo “nečovečno” ili “ponižavajuće”, patnja ili poniženje o kojem se govori mora u svakom slučaju da prevazilazi nužni element patnje ili ponižavanja koji je skopčan sa legitimnim postupanjem ili kažnjavanjem. Pitanje da li je cilj postupanja bio da se žrtva ponizi ili degradira je još jedan činilac koji bi trebalo imati u vidu (presuda u slučaju *Raninen v. Funska* od 16. decembra 1997).²⁴

Pored strogosti postupanja važan je i element cilja, što je istaknuto u slučaju *Salman v. Turska* jer se mučenje vrši sa ciljem da se od nekog lica, *inter alia*, dobi-ju obaveštenja ili da se to lice kazni ili uplaši.

Treba napomenuti da je Sud poveo računa da istakne kako je pojam jake patnje relativan. Tako se u presudi u slučaju *Dikme v. Turska* (11. Jul 2000 podnesak 20869/92, stavovi 94-96) navodi: “Kao što je Sud ranije ustanovio, kriterijum “jačine” koji se pominje, jeste, po prirodi stvari, relativan i da on zavisi od svih okolnosti datog slučaja, kao što su trajanje radnje, fizičke i/ili duševne posledice i, u nekim slučajevima, pol, starost i zdravstveno stanje žrtve. U ovom slučaju prvi predlagač nesumnjivo je živeo u permanentnom stanju fizičkog bola i zabrinutosti za svoju sudbinu i zbog udarca koji su mu više puta naneti tokom dugog ispitivanja i kojima je bio izložen za sve vreme boravka u policijskom pritvoru. Sud smatra da su takav postupak državni službenici namerno odredili za prvog predlagača da bi od njega iznudili priznanje i dobili obaveštenja o krivici za koju je osumnjičen.

U tim okolnostima Sud smatra da je nasilje primenjeno nad prvim predlagačem, u celini gledano, a imajući u vidu cilj i trajanje postupka, bilo naročito ozbiljno i svirepo i da je moglo da dovede do “jakog” bola i patnje. Ovakvo postupanje, na taj način, sačinjava mučenje u onom smislu u kojem je to naznačeno u članu 3. Konvencije.”²⁵

ZAKLJUČAK

Na kraju, želimo da još jednom istaknemo da ESLjP materijalni aspekt zabrane mučenja cenimo ističući sledeće: da se član 3. Konvencije mora smatrati jed-

²⁴ Ž. Ditertr, *op. cit.*, str. 60.

²⁵ *Ibidem.*

nom od najosnovnijih odredaba Konvencije; da je član 3. Konvencije, suprotno ostalim odredbama u Konvenciji, formulisan u apsolutnom smislu, bez izuzetaka, uslova ili mogućnosti ograničenja prema članu 15. Konvencije; da prema utvrđenoj praksi mučenje mora da ima minimalni nivo ozbiljnosti kako bi potpadalo pod okvir člana 3. Konvencije; da je ocena tog minimalnog nivoa ozbiljnosti relativna, jer zavisi od svih okolnosti kao što su: trajanje postupanja, fizički i duševni uticaji na žrtvu, a u nekim slučajevima i pol, uzrast i zdravstveno stanje žrtve.

Garancija sadržana u članu 3. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kaže da niko ne može biti izložen mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Navedeno jemstvo se ogleda prvenstveno u obavezi da se svako, a pre svega predstavnici nadležnih državnih organa uzdrže od radnji kojima se povređuje psihički i fizički integritet lica, odnosno da se uzdrže od izlaganja lica mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, a čime se osigurava poštovanje materijalnog aspekta ovog prava.

U vezi procesnog aspekta, ESLJP je istakao sledeće: da kada neko lice tvrdi da je pretrpelo postupanje suprotno članu 3. Konvencije kod državnih organa, ta odredba, tumačena zajedno sa opštom obavezom prema članu 1. Konvencije, podrazumeva postojanje delotvorne zvanične; da bez obzira na način istrage, vlasti moraju postupiti čim se podnese zvanična pritužba; da čak i kada, striktno govoreći, pritužba nije podneta, istraga se mora početi ako postoje dovoljno jasne naznake da je bilo zlostavljanja (predmet *Stanimirović protiv Srbije*, predstavka broj 26088/06); da se od žrtava navodnih povreda ne traži da same krivično gone policajce osumnjičene za zlostavljanje, već je to dužnost javnog tužioca (predmeti *Stojnšek protiv Slovenije*, predstavka broj 1926/03, i *Otašević protiv Srbije*, predstavka broj 32198/07); da je Sud takođe utvrdio da bi istraga trebalo da dovede do identifikacije i kažnjavanja odgovornih; da bi, u protivnom, opšta zakonska zabrana mučenja i nečovečnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja bila nedelotvorna u praksi, a u nekim slučajevima službena lica bi mogla da zloupotrebe prava onih pod njihovom kontrolom, bez kažnjavanja u praksi; da istraga mora da bude temeljna; da organi moraju uvek ozbiljno da pokušaju da utvrde šta se desilo i ne bi trebalo da se oslanjaju na nagle ili neosnovane zaključke radi završetka istrage ili da na njima zasnivaju svoje odluke; da istraga mora biti brza i nezavisna; da, najzad, istraga mora pružiti dovoljan element javnog ispitivanja da se osigura odgovornost; da se stepen javnog ispitivanja može razlikovati, ali se licu koje se žali mora pružiti delotvoran pristup istražnom postupku u svim slučajevima. Ukratko, postoji pozitivna obaveza nadležnih državnih organa da poštuju i zaštite procesni aspekt navedenih prava, a koji podrazumeva obavezu nadležnih državnih organa da, u slučaju postojanja jasnih indicija da je lice koje se nalazi u pritvoru ili na izdržavanju kazne zatvora bilo izloženo nekom od oblika zlo-

stavljanja, sprovede delotvornu, temeljnu, brzu i nezavisnu istragu koja bi trebalo da osigura identifikovanje i kažnjavanje odgovornih lica (videti: presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetima *Stanimirović protiv Srbije*, predstavka broj 26088/06, od 18. oktobra 2011. godine, *Labita protiv Italije (VV)*, predstavka broj 26772/95, od 6. aprila 2000. godine, *V.D. protiv Hrvatske*, predstavka broj 15526/10, od 8. februara 2012. godine, i *Mađer protiv Hrvatske*, predstavka broj 56185/07, od 21. septembra 2011. godine).

Iz prethodno iznetog proizlazi da jemstvo i poštovanje materijalnog i procesnog aspekta zabrane mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja predstavlja imperativnu normu ustavnog i opšteg međunarodnog prava, te da se, prema praksi Evropskog suda za ljudska prava ispitivanje procesnih pretpostavki za odlučivanje i osnovanost navoda o njihovoj povredi može vršiti odvojeno. Na sličnom stanovištu stoji i Ustavni sud Srbije.²⁶

Inače, treba dodati da se procesni deo člana 3. može primeniti čak i ako su se materijalni događaji o kojima je reč zbili pre ratifikacije.²⁷ Isto tako, ako se posle ratifikacije utvrdi da okvir zakona koji je država donela nije predstavljao delotvornu zaštitu od opšte opasnosti takvog ponašanja (u jednom slučaju seksualnog zlostavljanja koje se zbio 1973. godine u kontekstu osnovnog obrazovanja), da li se tada može govoriti o suštinskom, materijalnom aspektu člana 3. i kako razmotriti pitanje odgovornosti države sa stanovišta činjenica i standarda koji su važili 1973. godine. ESLjP je stao na stanovište da ovakvo ponašanje (nastavnik je seksualno zlostavljao učenicu koja je pohađala nacionalnu osnovnu školu) spada u delokrug člana 3. jer je država morala biti svesna nivoa opasnosti seksualnih delikata nad maloletnicima u školama i svih potencijalnih opasnosti, a nema odgovarajućeg okvira zaštite. ESLjP je smatrao da je istraga pokrenuta čim je iznetu pritužba, pa je podnositeljka bila u prilici da da izjavu. Zbog toga nije prekršen procesni aspekt člana 3. Međutim, ovde se postavlja pitanje primene Konvencije tokom vremena. Da li se kada je reč o materijalnom aspektu ipak postavlja pitanje odgovornosti države sa stanovišta činjenica i standarda koji su važili 1973. ili ne? Obaveza države da zaštiti decu od nasilja je imala svoje implikacije i tada. Neke sudije je mučilo pitanje da li svest o opštoj opasnosti od seksualnog zlostavljanja dece, koja je karakteristična za 21 vek treba pripisati državi u vreme kada svest o postojanju te pojave još nije doprla do javnosti do te mere da javnost na nju uopšte nije obraćala pažnju. Čini se da su sudije imale tu dilemu što govori i 80 stranica duga presuda gde su čak na 30 stranica nalaze izdvojena saglasna i nesaglasna mišljenja.

²⁶ Vidi: UŽ-8791/2014, UŽ-4100/2011.

²⁷ *Silih protiv Slovenije*, predstavka broj 71463/01.

Što se tiče pozitivnog zakonodavstva, uzimajući u obzir praksu ESLJP i preporuke Komiteta za sprečavanje mučenja (CAT), ima smisla mučenje inkriminirati kao zasebno krivično delo, tj. razdvojiti zlostavljanje i mučenje. Kada je u pitanju naziv inkriminacije predlaže se “Mučenje, nečovečno i ponižavajuće postupanje”. Međutim, i pored jurisprudencije Strazbura, nesporno je da naša inkriminacija mučenja obuhvata i radnju “mučenje”, i radnju “nečovečnog” ili “ponižavajućeg” postupanja ili kažnjavanja.

Smatramo da primenom sistematskog tumačenja treba razmisliti o mestu pravne norme u sistemu posebnog dela krivičnog prava.

U pogledu zaprečenih kazni ima smisla popraviti i kaznenu politiku zakonodavca i kaznenu politiku suda i raditi na njihovom usaglašavanju.

DRAGANA KOLARIĆ, Ph.D.,
Judge of the Constitutional Court of the Republic
of Serbia and Full Professor of the Academy
of Criminalistic and Police Studies

TORTURE, INHUMAN AND DEGRADING TREATMENT AND CRIMINAL CODE OF SERBIA

Summary

The basic topic of this paper is to find out if the criminal offence of torture as defined by Article 137 of the Criminal Code and substantive aspects of prohibition of torture as defined by the European Convention for Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms match in the manner evaluated by the European Court of Human Rights (ECHR). The author first gives an overview of certain provisions of the Convention against torture and other cruel, inhuman and/or degrading treatment or punishment adopted by the UN General Assembly and the Convention for the prevention of torture, inhuman and degrading treatment and punishment of the Council of Europe. The author points out that based on texts of various conventions, as well as based on court practice of the European Court of Human Rights (ECHR), three basic elements may be singled out as important for the existence of the criminal offence of torture: causing great pain or suffering (both physically and psychologically); it is important that this is done with premeditation; and that this is done with special purpose, for instance in order obtain information, to intimidate, and similar. Imperfections of our incrimination can be repaired by the future amendments to the Criminal Code. The author offers concrete proposals *de lege ferenda* to that effect.